

## Lachówka transkrypcja nagrania

**Zapomniane:** - To może gdyby pan nam opowiedział od początku, bo pisał nam pan w liście, że zna pan tę historię od swoich rodziców...

**Świadek:** - To znaczy, ja znam z opowiadań, nie, bo jak to było, to morderstwo, to ja miałem rok dopiero. Ale ten pan miał trzynaście lat. I on twierdzi, że on widział ten moment, jak oni ich zatrzymali, bo ci żandarmi jechali przez wieś, tak bokiem wsi, a ta kobieta z tym chłopcem była na podwórku u kogoś. I ona wystraszyła się, zaczęła uciekać. I oni zobaczyli, że ktoś ucieka. Zatrzymali ich i zastrzelili, tak to wszystko ten. A ten pan twierdzi, że on to widział, ten moment zatrzymania. Ale tego zastrzelenia nie widział, bo oni ich popędzili kilometr do lasu tam. O, i tak to wszystko... I tam była mogiła, i ja pisałem, że jak była wojna, w czterdziestym czwartym roku front wszedł, to tam sowiecka artyleria stała. I strzelali tam. Dużo armat tam było. No i oni, takie garbate, ciągały ciągniki takie artyleryjskie, często (01:13) były. Mój tata mówił, że jak pod prąd przeszedł, to już był splądrowany? 1:18 ten grób, przecież oni tam nie (1:20), no, o tak to wszystko było. Ja się dowiedziałem o tym, jak miałem już prawie kilkanaście lat, bo rodzice mi o tym nie mówili. Nie mówili, specjalnie chyba, żebym nie wiedział. Potem ojciec powiedział, że tak było i pokazał to miejsce, ja to widziałem, i brat mój młodszy też wie gdzie to jest. I tak... a kto to jeszcze na temat ten ma wiedzę, to ja nie wiem, bo tak wszystkich ludzi z tej wsi poumierali już. Tylko ten pan został, on jest nauczycielem historii w Bielsku Podlaskim, nawet dyrektorem szkoły, jakimś tam, średniej był. No i on twierdzi, że on to widział. No ale ja to tak w rozmowie telefonicznej się dowiedziałem z nim. Bo my się znamy tak na odległość z tym panem.

**Zapomniane:** - A ta Żydówka się tu ukrywała z dzieckiem gdzieś?

**Świadek:** - Ja tego nie wiem, ona chyba się... chyba błędziła tam, no... bo nie było, że ktoś ją wydał tam. Może się ukrywała, może ona poszła posiedzieć, nie... Tylko taki to był pech, że akurat ci żandarmi jechali. I to to wszystko było.

**Zapomniane:** - A ten las, w którym ona jest zakopana z dzieckiem, ten las należał do pana rodziny?

**Świadek:** - Tak. Do rodziny należał.

**Zapomniane:** - A czy po wojnie ktoś ten grób oznakował?

**Świadek:** - Nie. Tata mój, wiem gdzie to jest konkretnie, pokazywał...

**Zapomniane:** - Potrafił wskazać?

**Świadek:** - Potrafił wskazać. Ja... i mnie pokazywał, nie? Ja mniej więcej wiem, tam trochę się zmieniło, bo to, jak krzaki rosną, nie rosną... Brat też coś wie. To może ja pani mogę pokazać, gdzie ten grób.

**Zapomniane:** - Tak, koniecznie, my byśmy bardzo chcieli.

**Świadek:** - Dzisiaj, tak?

**Zapomniane:** - Tak.

**Świadek:** - Bardzo dobrze.

**Zapomniane:** - A czy jak jesteśmy tutaj, to mogę pana jeszcze zapytać o same

Siemiatycze. Bo cmentarz w Siemiatyczach to jest coś, co nas też interesuje.

**Świadek:** - Żydowski, tak?

**Zapomniane:** - Tak, żydowski cmentarz.

**Świadek:** - Jest taki cmentarz.

**Zapomniane:** - A czy słyszał pan kiedyś o tym, żeby na cmentarzu były groby też z czasów wojny? Z czasów getta w Siemiatyczach?

**Świadek:** - Proszę pani, na pewno tam były takie groby, tu jest taki, w Siemiatyczach, redaktor gazety, „Głosu Siemiatycz”, to on właścicielem i głównym redaktorem jest tej gazety, i on ma bardzo duży materiał historyczny, od swego ojca otrzymał. Bo on się urodził po wojnie. I pisał w tej gazecie o tym wszystkim, i on jest dobrze zorientowany na temat tego, gdzie groby, jakie groby, jakie morderstwa były, to wszystko opisywał w gazecie. Tylko ja tej gazety nie mam, bo to kilka lat temu czytałem. To jak państwo chcecie, to ja mogę z nim...

**Zapomniane:** - Tak, wysłał mi pan do niego adres.

**Zapomniane:** - A skąd pan słyszał to, że nazywano ją Berkowa?

**Świadek:** - Ja to, proszę pani, słyszałem z... taka książka była o Siemiatyczach, o, to to, tutaj, to.

**Zapomniane:** - To on tutaj pisze o tym.

**Świadek:** - Tak. I to tutaj wymienione jest to wszystko.

**Zapomniane:** - A jak się nazywa ta książka? A czy zbrodnie hitlerowskie w Siemiatyczach to...

**Świadek:** - „Dzieje Siemiatycz”. A nie, nie, to jest książka w ogóle historyczna o Siemiatyczach, i jest rozdział o wojnie i tych, tych...

**Zapomniane:** - A ma pan tę książkę gdzieś tutaj?

**Świadek:** - To znaczy, książki tej nie mam, bo ona jest w bibliotece. Ale to ja pożyczę do skserowania może. Ale tam tylko na jednej stronie to jest wszystko, o. A najlepiej to z panem Melickim. On bardzo dużo wie.

**Zapomniane:** - Ten z gazety?

**Świadek:** - Tak, z gazety. On dużo ma wiadomości.

**Zapomniane:** - A to, skąd pan to ma, ten protokół przesłuchania?

**Świadek:** - A, proszę pani, bo tak było, że ja, to mi, ta sprawa od kilku lat, nie, ten... I ja, proszę pani, napisałem do IPN-u, że takie coś jest, nie, bo miałem świadomość tego, że coś jest, myślałem, że oni coś wiedzą. Ale oni mnie olali.

**Zapomniane:** - Nie odpowiedzieli?

**Świadek:** - Nie odpowiedzieli, dopiero po roku, ja zacząłem interweniować telefonicznie, no i się umówiłem, że ja pojadę tam do nich...

**Zapomniane:** - Do Białegostoku?

**Świadek:** - Do Białegostoku, tam pojechałem, i właśnie ten protokół przesłuchania tego świadka tam. I myślałem, proszę pani, że to będzie ślad już, takie przesłuchanie, ale prokurator olał sprawę. Bo to było w latach chyba siedemdziesiątych...

**Zapomniane:** - Siedemdziesiąty drugi.

**Świadek:** - To dużo osób jeszcze żyło, to on mógł jakoś...

**Zapomniane:** - Pociągnąć.

**Świadek:** - Pociągnąć za język, kto jeszcze wie, kto nie, tak, o takie rzeczy. Ale on miał, ten, olał to wszystko, tak zdawkowo, zbył tylko.

**Zapomniane:** - Ale może być tych zeznań więcej? Bo tu jest całe, całe akta są jakieś, sygnatura, jest całe śledztwo. To można to poszukać.

**Świadek:** - No ale to jeśli chodzi o...

**Zapomniane:** - O tą konkretną zbrodnię, no to...

**Świadek:** - Bo ja tym śladem poszedłem. Tak, bo poszedłem do IPN-u. Jakiś ślad miałem.

**Zapomniane:** - No tak, to jest ten (Rubowicki ? Grubowicki? Nowickim?06:56).

**Świadek:** - No to to jest pismo takie, ale nie odpowiedzieli mi nawet, łobuzy.

**Zapomniane:** - To co, możemy pojechać w teren w takim razie?

**Świadek:** - Możemy pojechać w teren.

## ZOOM0051

**Świadek:** - Tą drogą ci żandarmi jechali. O, tą drogą jechali.

**Zapomniane:** - Tą samą, co my?

**Świadek:** - Jak zobaczyli, podjechali pod wieś i ta pani zobaczyła, że są, może ostrzegli gospodarze ją, żeby uciekała. I ona zaczęła biec, a oni zauważyli i ją schwycili. O tą drogą jechali...

**Zapomniane:** - A ta wieś jak się nazywa?

**Świadek:** - Lachówka.

## ZOOM0052

**Zapomniane:** - A czy myśli pan, że w tej Lachówce ktoś może to pamiętać?

**Świadek:** - Ale nie żyje nikt już. Ja tam brata, powiedziałem, żeby jeszcze coś tam poszperał po ludziach troszeczkę, ale on nic nie zdołał. Tylko ten pan K.

**Zapomniane:** - A on pochodzi z tej wsi?

**Świadek:** - Tak, on pochodzi, proszę pani, z tej wsi. Tu tego domu już nie ma, inny dom stoi.

## ZOOM0053

**Świadek:** - On tu mieszkał. A tam pani to gdzieś tutaj... O, tam ci żandarmi jechali, a tu też stary dom stał, gdzie teraz ten nowy na brzegu. I ona tu, na tym podwórku była. I zaczęła uciekać, tam w dół. A zobaczyli że ten, że ona ucieka.

**Zapomniane:** - A kiedy pan ostatni raz z nim rozmawiał, z tym panem K.?

**Świadek:** - Kilka dni temu. Przez telefon. Nie wiedziałem czy on żyje, bo najpierw do tej... siostry zadzwoniłem, ona mówi, że żyje. Dała mi numer telefonu. I chyba oni ją gdzieś tu złapali.

## ZOOM0054

**Zapomniane:** - Czyli jak oni ją tu prowadzili, to nie było tych lasów tutaj?

**Świadek:** - Był. To wszystko było.

**Zapomniane:** -A jaka chatka.

## ZOOM0055

**Świadek:** - ... ale mi się wydaje, że to nie tam, gdzieś, gdzieś bardziej tutaj, że to było.

**Zapomniane:** - A on gdzie wbił ten kołek?

**Świadek:** - O, tam. Mi się wydaje, że to bardziej tutaj było, gdzieś tu, o, tutaj. Tylko to trzeba... no ale jak zlokalizować, to trzeba jakichś urządzeń...

**Zapomniane:** - No tak. A, on tam wbił tą deseczkę?

**Świadek:** - Ale to nie tutaj.

**Zapomniane:** - Za daleko?

**Świadek:** - Tak mi się wydaje.

## ZOOM0057

**Świadek:** - ... że ja tutaj, że ja to przejeżdżałem, i wiem, że tu jest, tutaj, no, od tej drogi w prawo, gdzieś w tym miejscu.

**Zapomniane:** - Aha, czyli ta krawędź lasu jest istotna?

**Świadek:** - To jest istotne, ta krawędź, ona od lat tu istnieje.

**Zapomniane:** - I gdyby pan miał zakresić mi teraz, żebyśmy nie szedł za daleko, gdzieś blisko tego grobu, czy to jest... można powiedzieć, że to jest tutaj, w tym zakresie, czy...?

**Świadek:** - No tak... (00:28 – 10? metrów kwadratowych)

**Zapomniane:** - Ale tu? Czy tu bardziej?

**Świadek:** - Tu.

**Zapomniane:** - Tutaj?

**Świadek:** - Tak.

**Zapomniane:** - Czyli bardzo blisko to było tego... tej krawędzi.

**Świadek:** - Tak, tak.

**Zapomniane:** - To zaznaczył pana brat, tą deskę, Alex.

**Zapomniane:** - No wiem, dlatego pytam właśnie, czy bardziej to, czy...

**Zapomniane:** - Czy bardziej w stronę tej deski.

**Zapomniane:** - A jak ją tu przyprowadzono, to kto wykopał dla nich grób?

**Świadek:** - Proszę pani, to... Ten pan Kozieradzki coś powie... Długo mieszkali tacy ludzie, nie, tam, przy tej... o, tak w linii prostej z dwieście metrów. I tam byli tacy ludzie, że prawdopodobnie Niemcy kazali im zakopać.

**Zapomniane:** - Zakopać?

**Świadek:** - Zakopać, tak. I nie ma tych już ludzi...

**Zapomniane:** - Nie ma już tego domu też, tak, czy...?

**Świadek:** - Nie ma domu, bo tych ludzi też Niemcy zabili. Ale za jakieś inne sprawy tam...

ZOOM0058

**Świadek:** - ... no to ja takiej wiedzy nie mam, wie pani... Może z tym panem N...

**Zapomniane:** - Jeszcze, no tak, muszę się z nim porozumieć. I w to miejsce nikt nigdy... niczego nigdy tu nie stawiał, nie przychodził...

**Świadek:** - Nie.

ZOOM0059

**Zapomniane:** - To czy mogliby nam państwo opowiedzieć o tym miejscu? I jak to było?

**Świadek (1):** - Ale no kto ta wie, to tam z opowieści kiedyś słyszałem... Ale czy tam jest co, czy nie ma, to nie wiem.

**Zapomniane:** - Ale to co pan słyszał z opowieści?

**Świadek (1):** - Gdzieś tam jest takie miejsce... 00:26? U sąsiadów tam się ukrywał gdzieś...

**Świadek (2):** - Żeby to wcześniej, to jego mama by to wiedziała, już dawno nie żyje, to co my wiemy...

**Świadek (1):** - Jeszcze gdzieś te... Niemcy, czy... 00:43, i ten człowiek chciał uciekać, przez drogę uciekał i tam gdzieś go zastrzelili, ale czy to prawda, czy nie, nie wiem, no to, tak opowiadał nam...

**Świadek (3):** - ...opowiadał ten Staśka ojciec. Że tam były jakieś dwa drzewa, i między tymi drzewami.

**Świadek (1):** - Topola, tam gdzie rośnie...

**Zapomniane:** - Bo pan to precyzyjnie zaznaczył na...

**Świadek (3):** - No, bo tam są miejsca takie, po tych topolach.

**Zapomniane:** - A czyja to jest działka, to jest państwa działka?

**Świadek (3):** - Mhm.

**Zapomniane:** - A coś wiadomo więcej o tym człowieku? Oprócz tego, że się ukrywał, skąd był, z Siemiatycz?

**Świadek (1):** - Nie wiem, nie wiem nic... Nie pamiętam.

**Zapomniane:** - A ta rodzina, u której się ukrywał, ktoś jeszcze z nich żyje?

**Świadek (1):** - To tam teraz, co już, wnuczki, to też tam na pewno nic nie wiedzą.

**Świadek (2):** - A u kogo to było?

**Świadek (1):** - No nie wiem, to od Staśka, jak szedł, ale czy on u tego, Jóźwika...

**Zapomniane:** - A tu był, z tego wynika, że był tu ktoś z IPN-u u państwa?

**Świadek (3):** - Z Białegostoku.

**Zapomniane:** - I oni byli też w tym miejscu? I z kimś jeszcze się spotykali?

**Świadek (3):** - No to tylko ten sąsiad, co wyszedł z naprzeciwka. To on z nim rozmawiał.

**Zapomniane:** - I ten sąsiad też by z nami się spotkał?

**Świadek (1):** - Mhm.

**Zapomniane:** - A który to jest rocznik, ten sąsiad?

**Świadek (1):** - Sześćdziesiąty.

**Zapomniane:** - Aha, czyli też z drugiej ręki to wie?

**Świadek (1):** - Tak, tak, to jego ojciec to opowiadał...

**Świadek (3):** - Jego ojciec tam to widział, czy widział, czy... No na pewno mógł widzieć...

**Świadek (1):** - To on mi opowiadał, że on w lesie zakopywał tego, którego zabili.

**Zapomniane:** - A tu jest napisane, że najpierw była mowa, że to był jakiś Niemiec.

**Świadek (3):** - No, to nie, to był Żyd jeden.

**Świadek (1):** - Ja nie wiem, nie wiem.

**Świadek (3):** - On opowiadał mi, że to właśnie Żyd był.

**Zapomniane:** - A możemy do tego sąsiada pójść teraz?

**Świadek (3):** - Znaczący, to trzeba pojechać tam...

**Zapomniane:** - Pojechać, bo to jest... on mieszka blisko tego miejsca, gdzie...

**Świadek (1):** - Naprzeciwnie.

**Świadek (1):** - (03:01) ... dom też piętrowy.

**Zapomniane:** - To co, po prostu może pojedziemy od razu?

Nagranie Fundacji Zapomniane [zapis audio], Norbert S. mieszkaniec Siemiatycz, współwłaściciel działki, na której znajduje się grób, rozm. przepr. Agnieszka Nieradko i Aleksander Schwarz, Siemiatycze, 20 stycznia 2020 r.